

ESTUDIS ROMÀNICS

Revista fundada per R. Aramon i Serra

A cura
D'A. M. BADIA I MARGARIT
i JOAN VENY

Volum XXXII

Extret

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
2010

TRES DÈCADES I MITJA D'ELS MARGES (88 NÚMEROS)

Josep MURGADES
Universitat de Barcelona

Aquest és un paper escrit a instàncies de l'amable invitació cursada a qui el signa per part d'*Estudis Romànics*. N'és el pretext la fita d'haver arribat *Els Marges* –que des del primer moment es presenten com una «revista de llengua i literatura»– als trenta-cinc anys d'ininterrompuda existència.

El mateix sotasignat, amb motiu de diferents avinenteses, ha rebut altres encàrrecs semblants. Arran de l'aparició del número 50 de la *Revista de Catalunya* i de la taula rodona organitzada sobre «El present i el futur de les revistes de pensament i d'erudició als Països Catalans» (*Revista de Catalunya*, 53, juny de 1991, 50-52). En el context d'homenatge a Joaquim Molas pel fet d'haver complert aquest seixanta-cinc anys (PAM: 1996, 127-129). Per causa de l'aterratge de la revista en el recer d'una nova empresa editorial (*Serra d'Or*, juliol-agost de 2004, 48). I, encara, en el marc dels esdeveniments propiciats pel fet d'haver estat la literatura catalana la convidada d'honor a la fira de Frankfurt del 2007, concretament dins l'obra col·lectiva *Carrers de Frontera. Passatges de la cultura alemanya a la cultura catalana* (Institut Ramon Llull, 2008, vol. II, 312-313).

Són, totes aquestes relativament poques pàgines –com les que segueixen a continuació–, apunts d'emergència. Escrits al compàs de les circumstàncies. Per qui no és la persona més indicada per fer-ho. Mal que només sigui per allò que sentenciava la vella dita: que no és possible repicar les campanes i alhora anar a la processó. Car no s'hi val a fer de forense d'un mateix, encara que només es tracti de part d'un mateix. Massa adherències personals. Poca o nul·la perspectiva distanciadora. Risc de tautologia. Dilució en el relat de batalletes. Etc.

En espera, però –si això no és esperar en excés–, que hi hagi algú quan sigui que es decideixi a estudiar asèpticament i crítica què ha estat i què no ha estat la trajectòria d'*Els Marges* –encara en vida de la publicació o després d'haver ja passat aquesta avall–, valguin tanmateix les següents reflexions com a notes informatives i com a declaració d'intencions. Les primeres sempre poden contribuir al millor coneixement de la dimensió factual de la revista. Les segones, si més no, constitueixen un testimoniatge, d'abast no exclusivament personal, d'obstinacions i d'obsessions que n'han acompanyat fins avui els successius consells de redacció.

* * *

Som al 1973. De les aules de la UAB just acaba de sortir-ne la primera promoció. Entre els estudiants que s'hi han llicenciat en Filologia Hispànica –com no pot llavors encara ser altrament–, n'hi ha tanmateix que han cursat ja tantes assignatures de català com ha estat possible. En una opció semblant a la seguida pels qui, d'uns quants anys abans, actuen semblantment en el marc de la UB, sota el mestratge primordial d'Antoni Comas. Una massa d'incipients professionals, doncs, apta en principi tant a produir un cert tipus d'estudis com alhora mancada de plataformes adequades per garantir-ne la vehiculació. Conscient de la conjuntura, Joaquim Molas té la felicitat de tirar endavant un projecte llargament acariciat: el de fundar una revista d'inspiració certament acadèmica (per bé que no pas exclusivament universitària), especialitzada en llengua i en literatura (preferentment catalanes, però no tan sols), de periodicitat quadrimestral (tot i com de vegades aquesta regularitat cronològica hagi experimentat alguna cesura).

Un títol certament ribià s'imposa, *Els Marges*; però només després d'haver hagut de renunciar a un altre de prou més llampant, *Tretzè Vent*, per causa de la conversió, pocs mesos abans, de la revista per a la mainada *L'Infantil* en *L'Infantil tretzevents*. El magnicidi de desembre d'aquell 1973 i la repressió subsegüent no aturen curiosament la concessió del permís –llavors en tràmit davant la fèrria censura del règim– per a la revista, que finalment apareix el maig de 1974. Ho fa també gràcies a la complementaritat infraestructural brindada generosament per Max Cahner des de Curial, que és el nou segell editor des del qual aquest opera des de fa llavors un parell d'anys. En el primer consell de redacció, al costat de Joaquim Molas com a director, hi figuren un escriptor, Josep M. Benet i Jornet, un llicenciat per la UB, Jordi Castellanos, i dos per la UAB, Enric Sullà i l'autor d'aquest escrit, que és el caganiu de la colla.

Les seccions presents ja des del primer número són les que persistiran a grans trets fins a l'actualitat: a) un primer bloc d'estudis i assaigs, d'intenció eminentment històrica i erudita, amb aparat bibliogràfic i amb notes a peu de pàgina; b) un bloc de textos, entenen aquí per tals els de literatura pròpiament dita (poesia, narrativa, dramaturgia), amb vista a interessar un públic lector més ampli que el de l'estricta gremi filològic; c) un bloc de notes i ressenyes, on exercir la crítica de novetats més del moment, tant d'obres d'estudi com de creació literària.

Amb el pas dels anys, aquest canemàs inicial de seccions es veurà ampliat amb la incorporació d'una que, sota el títol de «cartes i documents», publica materials epistolars i d'interès testimonial divers. Temps a venir, encara, i amb ànim d'inserir més la revista i les seves inquietuds en les coordenades del present, se'ls afegirà un «Editorial», amb les funcions d'opinió pròpies d'aquest gènere periodístic, i un «Al marge», d'aparició no forçosament sistemàtica, destinat a productes d'una militància prou més belligerant i compromesa que l'habitual en revistes d'aquest caire. Més recentment, encara, una altra secció que pot també eventualment sortir-hi o no és «(Re)llegir», en què com el seu nom indica es proposa la revisió, amb més o menys de distanciament històric, de tal o tal obra o autor.

Amb el benentès per endavant que *Els Marges* mai no ha tingut autèntica fretura de material (de «gènere», per dir-ho amb excusable i col·loquial castellanisme), sí que cal reconèixer tanmateix, contra el que molts es pensen, que les seccions de més fàcil cobertura han estat les d'exigència intel·lectual en principi més elevada, potser entre d'altres raons perquè són també les que més poden lluir a efectes curriculars; en canvi, la més

costosa d'omplir, ara i sempre, ha estat la dedicada a ressenyes, la secció dels productes potser més humils, però no per això menys útils i d'agrair. Que cadascú n'infereixi les conseqüències que més s'estimi.

* * *

¿Per què, en un altre respecte, «revista de llengua i literatura» —*Els Marges*— i no pas a l'inrevés? ¿Que no hi ha hagut ja des de sempre un predomini de l'atenció prestada a la literatura per sobre de la concedida a la llengua? Sí, efectivament. Però (i la precisió següent pot valer tant per a l'estudiós de l'una com de l'altra) sempre un decasíl·lab cesurat a la cinquena sonarà millor que un de no cesurat (segons fóra el cas de «revista de literatura i llengua»).

Amb independència altrament d'aquesta desproporció merament quantitativa, així com de les innegables prioritats eufòniques, el cert i positiu és que les aportacions de més ressò públic fetes des de la revista han estat tanmateix les concernents en un o altre sentit la llengua.

D'antuvi, les aportacions, a càrrec de diversos autors, que van introduir i difondre en català els supòsits bàsics, en la teoria i en la pràctica, de la gramàtica generativa-transformacional de Chomsky, fins al punt que més d'un gramàtic de la vella escola es va témer, tot expressant-ho en termes de retret, que a *Els Marges*, en relació amb la llengua, no acabés havent-hi més d'«arbres» que no pas d'«arrels».

Segonament, l'anomenat «manifest» d'*Els Marges* —«Una nació sense Estat, un poble sense llengua?»—, publicat al número 15, amb data gener de 1979, per bé que en realitat no vagi aparèixer fins al novembre d'aquell any. Potser algun dia algú —sempre en l'arriscada hipòtesi que n'hi hagi, d'esdevenidor i de qui sigui interessat en aquestes històries— podrà complir amb els tràmits preceptius com a mínim d'una tesi de llicenciatura tot resseguint l'impacte produït, tant des de l'afirmació com des de la discrepància, per allò que, en principi, no era sinó un editorial allargassat, però que va tenir tanmateix la virtut de somoure les plàcides aigües d'aquella (com la dictadura precedent) interminable transició política, al mateix temps que arrabassava la sociolingüística indígena de l'empiri de les teories més excelses per encarar-la amb la situació real de la llengua al carrer. Qui va ser-ne ponent, d'aquell text afuat i amb vocació revulsiva, ja prou que ha tingut després ocasions, passat el temps, per fer-ne l'oportuna crítica, tant en el sentit de prendre'n distància relativitzadora i de matisar-ne afirmacions avui força qüestionables, com en el sentit de fer-se encara més fort en algunes de les valoracions més abruptes allí emeses, però la validesa de les quals el transcurs dels anys, ai!, no ha fet més que ratificar i, a sobre, agreujar.

Tercerament, encara, va fer forat, i com!, la circumstanciada ressenya crítica —el text de major extensió mai publicat a *Els Marges*— del DIEC, apareguda al número 60 (abril de 1998), obra de competents filòlegs, la qual, si bé, d'una banda, va contribuir a posar argumentadament en evidència defectes i mancances lamentables del que, segons Fabra, havia de ser el «futur Diccionari de l'Institut», va constituir, d'altra banda, el millor reconeixement professional de la feinada duta a terme malgrat tots els malgrats per la lexicografia catalana. A hores d'ara, a les envistes d'una pròxima segona ressenya igual-

ment crítica i raonada del DIEC2, cal només esperarçar que ningú no hi vegi, des de la paranoia, cap intent per minar l'autoritat de la SF ni, menys, de l'IEC, sinó la proposta honesta i fonamentada per millorar una eina fonamental, en la conservació i en la propagació de la llengua, com és el diccionari normatiu. Ens hi va la identitat «com a poble que no vol morir».

* * *

Articles, doncs, o literatura de segon grau. I textos, o literatura de primer grau. Molts. I de gent d'aquí, emergent, o consagrada, o en vies de fer-ho. Però també traduccions. Moltes traduccions de tota mena, d'autors del moment com de clàssics. Propòsit de recuperació i afany d'estar al dia. Tot posat a l'abast en la llengua del país. Llibertat de tria intel·lectual i impunitat absoluta a l'hora de traduir d'aquí i d'allí, d'aquest i d'aquell. Sense més. Encara no som (a) Europa i la globalització queda lluny. La nòmina d'anostaments consumats fa, des de la retrospectiva estant, una certa patxoca (n'hi ha un mínim apunt inventarial en el paper citat més amunt dins el volum *Carrers de Frontera*).

Fins que arriba el moment en què, per traduir –ni que sigui fent el ploricó i apellant al caràcter minoritari de la revista i al fet que el públic lector en català no és precisament comparable en nombre al que pugui tenir una llengua com ara l'alemany– cal pagar drets d'autor. No hi ha res a objectar-hi. Però la revista, que es manté gràcies a uns subscriptors fidels però no suficients (tractar el capítol de les subvencions és millor deixar-ho per a una altra avinentesa), ha de desistir de continuar publicant traduccions, tret d'ocasions comptades i per una o altra raó excepcionals. Inconvenients de l'entrada en un espai més ampli que, aparentment, ens havia de rescatar de la fagocitació dins l'antany tan esbom-bada *unidad de Destino en lo universal*. Uf!

Amb l'agregant que l'entrada dins aquesta nova òrbita de drets i deures comercials indefugibles no ha fet tanmateix estalvis *Els Marges* d'un filibusterisme prou més inveterat i pernicios: el del fotocopiatge a mansalva. De manera que, amb més de cleuasme que de sarcasme, sovint s'ha dit que l'únic (i dubtós) títol d'honor que una revista com *Els Marges* s'ha guanyat a pols amb el pas dels anys és el de ser la més salvatgement fotocopiada del país. *Ad maiorem studentorum gloriam*. Amén.

* * *

Trenta-cinc anys donen segons com per a molt. Com ara perquè el consell de redacció d'una revista ho sigui tot tret d'inamovible. Del primigeni, en subsisteixen encara avui Jordi Castellanos i el sotassinat, en condició ja des de fa molts anys de codirectors. En l'endemig, baixes –sempre voluntàries– i altes –sempre consensuades pel consell de redacció respectiu. A partir d'un moment donat, la creació d'un comitè assessor permet d'englobar-hi la quasi totalitat dels qui, en un període o altre, han desfilat per la redacció, juntament amb altres professionals que són pregats expressament de figurar-hi i, si escau, de fer exactament d'això: d'assessors.

D'entre els qui han passat del primer estament al segon, sens dubte és el cas més remarcable el de Joaquim Molas; a deu anys aproximadament de la fundació de la revis-

ta, fruit d'un cansament, d'un desencís, d'una coqueteria, o de tot plegat un mica, manifesta la seva convicció que *Els Marges* ja han fet el fet, que la seva missió és ja exhaurida, que el millor que poden fer és plegar. Altres integrants de la redacció addueixen per contra que, a manca (llavors, com també ara) d'alternatives plausibles a una publicació com *Els Marges*, el millor que aquesta pot fer és continuar posant-hi el coll, contra tot vent i marea, i des del profund convenciment que res no hi ha de més estèril que el perfeccionisme. I que quedi en tot cas per als *posteri l'ardua sentença*. I aquí som i aquí continuem encara. I per molts anys (si no ens ho diem nosaltres, qui ens ho dirà?).

Val a dir, d'altra banda, que, fins en les èpoques més primparades del consell de redacció, aquest compta amb el suport decidit de Curial, representat de manera tan amigable com sobretot eficaç per la presència de Carmina Garcia, cap de producció des del primer moment de l'empresa editora de Max Cahner. La jubilació d'ella, però, inesperadament prematura, obre les portes a una nova situació en què, al final, s'imposa la sortida de Curial per anar a raure amb *Els Marges* a un altre aixopluc no menys generós i, en tot cas, més rigorós en la sincronització de la periodicitat i més sistemàtic en la gestió d'un engranatge prou complex: *L'Avenç*.

* * *

En aquesta tercera època –la present– la revista, sense desviar-se un pèl dels seus objectius fundacionals –la publicació d'estudis sobre literatura i sobre llengua, ja bé sigui en qualitat de tast d'altres de més gruix o de síntesi d'altres ja elaborats, l'exhumació d'inèdits epistolars o documentals varis, l'exercici de la crítica d'actualitat i la difusió d'obra literària de creació– ha de fer front a unes exigències altres que les que fins fa ben poc reglaven aquesta mena de publicacions.

Ara la «cientificitat» o, més simplement, la validesa del producte, cal demostrar-la («demostrar-la»?) no pas amb escrits argumentats i solvents pel què i pel com s'hi diu i a propòsit de què o de qui (cosa que requeriria –*horreur!*– llegir-se els tals escrits amb un mínim coneixement de causa), sinó que sobretot el que importa és farcir la publicació amb tot d'indicadors visibles i fàcilment quantificables: des d'aspectes diversos concernents la disposició tipogràfica, consignació de dades factuais, etc., fins a la inclusió d'*abstracts*, *keywords* (tot *in english, of course*), notes d'autor, etc. Passant per la confecció d'un inventari de l'anomenat «índex d'impacte» referit a la quantitat de vegades que la tal revista (escrits que hi hagin sortit) apareix citada per aquests mons de Déu o pel nombre d'originals rebuts la publicació dels quals hagi estat desestimada. I acabant pel sotmetiment dels estudis centrals al control d'«informants externs», com si, en la majoria de casos, entre els membres del consell de redacció i els del comitè assessor no es bastessin tots per saber sobradament si tal o tal altre article va o no va a missa, si flueixja d'aquí i hi és per tant millorable o si excel·leix d'allà i per tant *chapeau!*

No; ara sense la presència dels tals «informants externs» tota revista que aspiri a figurar en els rànquings de rigor esdevé suspecta com a mínim de sectarisme i d'endogàmia. Dues tares, aquestes, de què mai no s'han vist afectats *Els Marges*: a) el ventall de gent que hi ha col·laborat és tan quantitativament amplíssim com ideològicament bigarrat (els límits hi han vingut donats respectivament per la qualitat intel·lectual del producte i

per l'assumpció d'aquest país com a tal per part del signant); b) l'autobombo i l'ensabonament a la recíproca hi han estat proscrits (productes de gent directament vinculada a la redacció no hi són ressenyables); c) més d'una vegada hi han aparegut col·laboracions en oberta discrepància amb altres que hi havien estat publicades (obra fins i tot de membres de la mateixa redacció).

Les regles de joc són però a hores d'ara les que són. I sense negar la conveniència operativa –en aquest món cada cop més global en què vivim– de requisits publicistes com els adés apuntats, no deixa de subsistir el neguit que, tot i complir-los, no pugui una revista com *Els Marges*, a l'hora d'obtenir la qualificació que creu merèixer-se en l'àmbit de les publicacions internacionals afins, acabar sucumbint a l'arbitrarietat purament ideològica i en definitiva política de certa mena de mandarins en funció de *manaies* avaladors. Ja que, al capdavant, ¿què devem ser *Els Marges* per a molts d'aquests, en el cas que deixin d'ignorar-nos i hagin mai de pronunciar-s'hi, sinó una *revista de estudios locales escrita en lengua regional* (si no directament en *polaco, patois, dialect*, etc.)?

En fi...

* * *

Encara, i per acabar: posat que mai aquest paper tingui per lector persona altra que el pacient corrector dels benemèrits *Estudis Romànics*, i posat també que la tal persona mostri un cert interès per saber més de –i a través de– allò de què aquí es tracta –la revista de llengua i literatura *Els Marges*–, la manera més ràpida de subscriure-s'hi és a través del web www.lavenc.cat

Gràcies per endavant.

